

TATAR EDEBİYATINI TÜRKİYE'DE TANIMAK VE TANITMAK ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ И ИЗУЧЕНИЕ ТАТАРСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ТУРЦИИ

Doç.Dr. Birsal ORUÇ ASLAN¹
Doç.Dr. Rezeda HAYRÜDDİNOVA²
Yrd.Doç.Dr. Yusuf ÖZÇOBAN³

Özet

Bu yazıda Tatar edebiyatının Türkiye'de ne kadar bilindiği ve incelendiği ele alınacak, bu çalışmaların nitelik ve nicelikleri konusunda kısaca bilgiler verilecektir. Bu bilgilerin sonucunda Türkiye'de Tatar edebiyatını tanıtmak için daha neler yapılabilir, bunlar belirtilecek ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: *Tatar edebiyatı, Türkiye, edebi araştırma, tercüme, tanıma*

В статье рассматривается проблема распространённости и изученности татарской литературы в Турции, даётся краткая информация о причинах и особенностях подобных работ. В итоге предпринятого исследования будет выявлено, что можно предпринять для дальнейшей популяризации татарской литературы в Турции и будут предложены соответствующие меры.

Ключевые слова: *татарская литература, Турция, литературные исследования, перевод, популяризация*

1. Giriş

Tatarlar Türk boyları arasında okuryazar oranı en fazla olan bir halktır. Tatarlar Türk'ün ortak kültür hazinesinin mirasçısı olmuş, yazılı edebiyatı da canlı tutmayı başarmışlardır. Osmanlı dönemi Türklük âleminde çarlık sınırları içinde de kalsa, Tatarlarla kültürel ve edebi alanda bağlantılar kopmamış, Anadolu'da yazılan bir eser Tatarlar arasında, İdil-Ural boylarında yazılan bir eser de Anadolu'da sevilerek okunmuş ve anlaşılmasında güçlü çekişmemiştir. 20. Yüzyılın başlarında Rusya'daki devrim sırasında Anadolu'ya geçen pek çok Tatar aydını fikirleriyle Türkiye'de de öncülük etmiştir.

Biz bu çalışmamızda Tatar edebiyatının Türkiye'de ne ölçüde tanındığını ve okunduğunu Tatar edebiyatı üzerinde yapılmış tezlerden yola çıkarak tespit etmeye çalışacağız. Ayrıca bu çalışmaların yanı sıra Tatar edebiyatı üzerine neler yapılabileceğini de ortaya koymaya çalışacağız. Bu sebeple YÖK'ün Tez Veri merkezinde bulunan tezleri öncelikli olarak inceleme malzemesi yaptık. Tatarlar ve Tatar dili ve edebiyatı hakkında şüphesiz ki yapılan çalışmalar tezlerle sınırlı değildir, bu konularda çeşitli bildiriler, makaleler de hazırlanmış bulunmaktadır.

Modern anlamda Tatar edebiyatı da tıpkı Türk edebiyatı gibi 19. yüzyılın ikinci yarısında teşekkül etmeye başlamış, roman ve hikâye yazarlığının yanı sıra serbest formda şiirler de kaleme alınmıştır. Musa Akyiğitzade tarafından yazılmış olan Hüsamettin Molla adlı eser bu alanda ilk romandır. Bu dönem de Türk edebiyatı Tatar edebiyatını da etkilemiş, pek çok yazar ve fikir adamı özellikle hac ziyaretinden önce İstanbul'la uğramış, burada yazarlarımızdan Ahmet Midhat Efendi ve Şemseddin Sami ile tanışmışlardır. Tatar yazarlarından Fatih Kerimi, Galiasgar

¹Balıkesir Üni. NEF Türkçe Eğitimi Bölümü birsal_oruc@hotmail.com

²Kazan Federal Üniversitesi, Psikoloji ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü rezeda_raf@mail.ru

³Balıkesir Üni. FEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yusufozcoba@hotmail.com

Kamal gibi bazı yazarlar Türkiye'ye çeşitli amaçlarla gelmişler Türk edebiyatını yakından tanıma fırsatını bulmuşlardır. Rızaeddin Fahreddin de Türk edebiyatını yakından takip edenlerdendir. Öyle ki Ahmed Midhat Efendi'nin ölümünden sonra "Meşhur Erler" kitabının altıncı cüzünü Ahmed Midhat Efendi'ye ayırmıştır. (bkz. Uslu, 2004: 3)

Görüldüğü üzere 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında Anadolu ve İdil-Ural arasındaki bağlantılar kopmamıştır. Özellikle Stalin dönemi Rusyasından sonra Türkiye dışındaki Türk halklarıyla bağlantı kurmak neredeyse imkansızlaşmıştır, diyebiliriz. 1989-1990 yıllarında Rusya'nın uyguladığı politikayla Türk halkları teker teker bağımsızlıklarına kavuşmuş, kendi cumhuriyetlerini kurmuştur. Tataristan ise Rusya sınırları içinde özerk bir cumhuriyet olarak kalmakla birlikte Türkiye ile bağlantılar yeniden tesis edilmiş, iki taraf arasında hem ekonomik, hem de kültürel anlamda işbirlikleri gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye'de Tatar dili ve edebiyatına da ilgi artmış, bu alanda çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Bu çalışmalara bakacak olursak bunların büyük bir bölümünün ya tarih ya da dil alanında yapıldığını görürüz. Yine bu tür çalışmaların YÖK Tez Veri Merkezi ve ilgili üniversitelerde kalmasından dolayı geniş kitlelere ulaşamadığı da dikkatimizden kaçmamalıdır.

2. Tatar Dili ve Edebiyatı Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Son yıllarda Türk dünyası ile ilgili çalışmaların artması sonucunda Tataristan, Tatar dili, tarihi ve edebiyatıyla ilgili çalışmalar da artmıştır. Bu çalışmaları makaleler, kitaplar ve tezler olmak üzere üç ana grupta toplamak mümkündür. Makalelerin çokluğundan dolayı bu çalışmada bunları ele almayı sadece tezler ve basılmış çeviriler üzerinde durmayı uygun bulduk.

2.1. Tatar Dili ve Edebiyatı Üzerine Yapılmış Tezler

Bu bölümde Tatar dili ve edebiyatı üzerine yapılmış tez çalışmalarından kısaca bahsetmek istiyoruz.

YÖK'ün web sayfasındaki Tez Veri Tabanına girdiğimizde bulduğumuz tezler ve konuları kronolojik olarak şu şekildedir:

Tukay ile ilgili olarak 1990 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Mustafa Öner tarafından **Abdullah Tukay'ın Şiirleri** adlı bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Ancak Yök veri tabanında bu teze ilgili bir bilgi bulamadık.

Hatice Şirin tarafından hazırlanan **Hesen Tufan'ın Şiirleri, Giriş-Metin-Sözlük**, adlı yüksek lisans tezi 1998 yılında tamamlanmıştır. Çalışmada amaç Hesen Tufan ve onun şiirlerinin tanıtılmasıdır. Tatar edebiyatının en büyük şairlerinden sayılan Tufan, daha çok ülkesi ile ilgili lirik şiirler yazmıştır. Yazdığı bir şiir yüzünden Komünist ihtilaline karşı grup kurmak ve milliyetçilik yapmakla suçlanan şair idam cezasına çarptırılmıştır. Ancak hemen ardından cezası sürgüne çevrilmiştir. Şirin, bu çalışmasını üç bölüm halinde hazırlamıştır. Giriş niteliğindeki ilk bölümde Hesen Tufan'ın hayatı, şairi hazırlayan sosyal ve edebî çevre ve şiirlerinin genel dil özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm Hesen Tufan'ın *Saylanma Eserler I-II*, adlı yayınlarındaki şiirlerinin transkripsiyonuna ve Türkiye Türkçesine aktarılmasına ayrılmıştır. Son bölümde metinlerden meydana getirilen bir sözlük ve sonuç kısmı bulunmaktadır.

Göksel Akca tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan **Tılsımlı Ekiyetler (Sihirli Hikâyeler) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Şekil Bilgisi Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi** 2000 yılında tamamlanmıştır. Tez giriş, inceleme, metin ve aktarma olarak dört bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde genel bilgilerin ardından masal türü hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde *Tılsımlı Ekiyetler*'in şekil bilgisi özellikleri örneklerle açıklanmıştır. Metin bölümünde transkripsiyon, aktarma bölümünde de Türkiye Türkçesine aktarması yer almaktadır. *Tılsımlı Ekiyetler* masal türünden on yedi metni içermektedir. Akca üzerinde çalıştığı metinlerin tamamını Türkiye Türkçesine aktarmıştır.

Hayvanlar Turundaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesi'nin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi, adlı çalışma Huri Dursun

tarafından 2001 yılında tamamlanmıştır. Çalışmanın amacı üzerinde çalışılan masal metinlerinden hareketle Tatar Türkçesinin ses bilgisi özelliklerinin tespit edilmesidir. Tez giriş, inceleme, metin ve aktarma olarak dört bölümden oluşturulmuştur. Giriş bölümünün hemen ardında yer alan inceleme bölümünde ses özelliklerinin tespiti için verilen örnekler Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılmıştır. Metin bölümünde çalışmaya kaynaklık eden 33 masal transkribe edilmiştir. Ardından aktarma bölümünde bu 33 masal metni Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Prof.Dr. Yavuz Akpınar'ın danışmanlığında 2004 yılında Aysen Uslu tarafından hazırlanan **Tatar Edebiyatında Modern Hikâye ve Roman (XIX. Yüzyıl Sonları XX. Yüzyıl Başları)** adlı doktora tezinde dönemin Tatar edebiyatı hakkında bilgiler verilmekte ve eserlerde konu edinilen tipler üzerinde durulmaktadır. Çalışma 20. yüzyıl başlarındaki Tatar edebiyatının durumu ve Türk edebiyatıyla olan bağlantılarını vermesi açısından önemlidir. Bu eserleri okumak isteyen bir okuyucuya fikir vermesi ve yol göstermesi de ayrıca önemini arttırmaktadır.

Şefkat (Transkripsiyon, Aktarma, Metin Grameri, Sözlük) adlı yüksek lisans tezi 2004 yılında Gülsemin Kap tarafından hazırlanmıştır. Son dönem Tatar Türkçesi ve edebî dili hakkında bilgi veren Şefkat romanı Medine Malikowa'ya aittir. Araştırmacı çalışmasını metnin dil özellikleri, transkripsiyon ve Türkiye Türkçesine çeviri olmak üzere üç bölümden oluşturmuştur. Çalışmanın sonuna da küçük bir sözlük eklenmiştir. Dil incelemesinde metin oldukça kısa olarak ses ve şekil bilgisi açılarından değerlendirilmiştir. Metnin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılması karşılıklı olarak verilmiştir. Çalışmanın sonuna metnin Kiril harfli orijinali de eklenmiştir.

Tatar Türkçesi, Remzi Veliyev – Faciga (İnceleme-Metin-Sözlük) adlı yüksek lisans tezi Selda Turhan Arslan tarafından 2006 yılında tamamlanmıştır. Tatar Türklerinin yaşadıkları zorluklara rağmen, milli varlıklarını koruma mücadelesini konu edinen **Faciga** romanı araştırmacı tarafından Türkiye Türkçesine transkribe edilmiştir. Eserde genel anlamda Sovyet Türklüğünün maruz kaldığı trajediyi, özelde ise Tataristan cephesinin bir yansımasını görmektedir. Romanda,

Stalin'in zulmüne uğramış Tatar aydınlarından, özellikle de, Şeref ailesinden söz edilmektedir. Araştırmacı eserinde öncelikle Tatar, Tatar Türklerinin Tarihi, Tatar Türk Boyları, Tataristan, Kazan

Tatar Türkçesi ve Kazan Tatar Türklerinin Edebiyatı üzerinde durmuştur. Ardından asıl konusu **Faciga** romanı üzerinde Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Kelime Türleri incelemesi yapmıştır. Çalışmanın sonuna da metnin transkripsiyonunu eklemiştir. Romanın Türkiye Türkçesine aktarılması yapılmamıştır. Çalışmanın sonunda bir de sözlük bulunmaktadır.

Özlem Özmen tarafından hazırlanan **Alimcan İbrahim'in Kazak Kızı Romanında Söz Varlığı (Giriş-Metin-Dizin)** adlı yüksek lisans tezi 2006 yılında tamamlanmıştır. İdil-Ural Bölgesi ve genel olarak da Türk dünyası aydınlanma tarihinde önde gelen isimlerden biri olarak yer alan Alimcan İbrahim ve onun **Kazak Kızı** adlı romanı konu olarak seçilmiştir. Alimcan İbrahim başta mensup olduğu Tatar halkı olmak üzere bütün Türk dünyası tarafından da tanınan ve sevilen bir yazardır. Çalışmada konu olarak Alimcan İbrahim ve kullandığı dil esas alınmıştır. Kullanılan metin **Kazak Kızı** adlı romanın Arap alfabesi ile basılmış yayınına dayanmaktadır. Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde XX. yüzyıl başındaki Tatar edebiyatının genel özellikleri, yazarın hayatı, eserleri ve yazar hakkında yapılan çalışmalar bulunuyor. İkinci bölüm romanın Tatar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi metinlerinden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm dizin başlığı altında sözlük, özel adlar dizini ve son olarak kelime sıklıklarını gösteren sıklık dizininden oluşmaktadır. Son kısımda ise çalışmada ele alınan konularla ilgili değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bölümü bulunmaktadır.

Ayaz İshaki'nin İki Hikâyesinde Söz Varlığı: "İké Yöz Yıldan Soñ İnkıraz" ve "Zıdan" (Giriş-Metin-Dizin) adlı yüksek lisans tezi Arife Gülsün tarafından 2006 yılında tamamlanmıştır. İdil-Ural Milli Kurtuluş Hareketi'nin önderi, gazeteci ve yazar Ayaz İshaki Türk-Tatar halkının mutluluğu için ömrü boyunca çalışmış, yılmadan tüm güçlüklerle göğüs germiştir. İshaki'nin incelemeye esas alınan hikâyeleri yazarlık döneminin ilk yıllarına aittir. Edibin iki hikâyesindeki söz varlığı tespit edilerek, ayrıntılı dizin çalışmalarıyla eserin içyapısı ortaya

konmaya çalışılmıştır. Çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde Ayaz İshaki'nin hayatı ve devri değerlendirilmiştir. Metin bölümünde iki hikâyenin Latin harfleriyle transkripsiyonu ve ardından Türkiye Türkçesine aktarılması yer almaktadır. Ardından gelen bölümünde hikâyelerdeki söz varlığı dizinli sözlük olarak dizilmiştir. Gülsün, dizin bölümünü Özel Adlar, Sıklık, Alıntı Sözler ve Ek Dizini olmak üzere dört başlık altında hazırlamıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Fatma Eriş Soytürk, **Mecit Gafuri'nin Şiirleri (Giriş-Metin-Dizin)** adlı yüksek lisans tezi 2006 yılında hazırlanmıştır. Bu çalışmada, 1880 yılında Ufa'da doğan, XX. asrın ilk otuz yılında eser veren Tatar ve Başkurt edebiyatının önde gelen isimlerinden şair Mecit Gafuri'nin şiirleri, edebi kişiliği ve kullandığı dilin özellikleri üzerinde durulmuştur. Abdullah Tukay'ın önemli bir devamcısı olan Mecit Gafuri, Tatar ve Başkurt edebiyatında klasik şiirimizle halk şiirinin etkisini yansıtan şiirleriyle dikkat çekmektedir. Çalışma, Gafuri'nin Kazan ve Ufa'da 1909-1918 yılları arasında basılmış altı şiir kitabının Arap harfli nüshaları esas alınarak hazırlanmıştır. Soytürk, çalışmasını dört bölümden oluşturmuştur. Giriş bölümünde XX. yüzyıl başında Tatar edebiyatının özellikleri ve Gafuri'nin bu dönemdeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır. Metin bölümü aslı Arap harfli olan şiirlerin transkripsiyon ve aktarma metinlerini, dizin bölümü ise sözlük, özel adlar, eklik ve sıklık dizinini içine almaktadır. Ardından çalışmanın neticelerinin tartışıldığı sonuç bölümü gelmektedir.

Rinat Muhammedi'nin Kéneri Çitlék Koşu Romanının Çevriyazısı Ve Sıfat-Fiil Merkezli, Tatar Türkçesi'nin Dil Özellikleri adlı çalışma Ayhan Köse tarafından 2007 yılında yapılan yüksek lisans tezinde son dönem Tatar edebiyatının önde gelen isimlerinden Rinat Muhammedi'nin Kéneri Çitlék Koşu adlı romanı sıfat-fiil merkezli olmak üzere dil açısından incelenmiştir. Bu çalışma eserin çevriyazısı verilmiş, Türkiye Türkçesine aktarılmamıştır. Tez iki bölümden oluşmaktadır; ilk bölümde yazar hakkında bilgi verildikten sonra Kazan Tatar Türkleri ve edebiyatları hakkında genel bilgiler verilmiş, dil incelemesi kısmında Tatar dili hakkında genel bilgiler verildikten sonra eserde geçen sıfat-fiiller üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. İkinci bölümde ise eserin çevriyazısı verilmiştir. Roman otuz dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler çalışmada tek tek verilmiştir. Roman hacminin kapsamlı olmasından dolayı olsa gerek Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmamıştır.

Şerif Kemal'in Romanları "Akçarlar" Ve "Tañ Atkanda" Üzerine Dil İncelemesi Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler adlı doktora tezi Vedat KARTALCIK tarafından 2008 yılında hazırlanmıştır. Giriş kısmında 19. ve 20. yüzyıldaki Tatar edebiyatının durumundan bahsedildikten sonra Şerif Kemal'in hayatı, sanat yönü ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu bölüm altında incelemede esas alınan metinlerin çeşitli özellikleri belirtildikten sonra ikinci bölümde romanlar üzerinde geniş bir gramer incelemesine yer verilmiştir. Çalışmanın belkemiğini de bu bölüm oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde romanların hem çevriyazıyla hem de Türkiye Türkçesine aktarımıyla verildiğini görmekteyiz. Burada ayrıca aktarmada dikkat edilen hususlar da belirtilmiştir. Dizin bölümünde ise Söz Dizini, Özel Adlar Dizini, Sıklık Dizini, Ekler Dizini olmak üzere dört başlık altında eserde geçen adlar, kelimeler ve ekler sıralanmıştır. Sonuç kısmında romanlarda geçen dilbilgisel birimler istatistiksel bilgilerle verilmiş, eserlerin dil istatistiği de çıkarılmıştır.

Yusuf Özçoban tarafından hazırlanan **İbrahim Salahov'un "Kolıma Hikeyeleré" Ve "Kükçetav Dalalarında" Adlı Romanları (İnceleme-Metin-Sözlük Ve Dizin)** adlı doktora tezi 2008 yılında tamamlanmıştır. İbrahim Salahov yirminci yüzyıl Tatar edebiyatının önemli yazarlarından. Stalin döneminin baskı politikaları doğrultusunda suçsuz yere cezalandırılmış Tatar aydınlarının öncülerindedir. Çalışma, İbrahim Salahov'un **Kükçetav Dalalarında** adlı romanı ile kendisine asıl şöhreti kazandıran şaheseri **Kolıma Hikeyeleré** romanı üzerinedir. Araştırmacı çalışmasında her iki eseri Türkiye Türkçesine aktararak bu metinler üzerinden yazarın dili ve üslubunu tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada her iki romanla ilgili oldukça ayrıntılı bir tahlil bulunmaktadır. Özçoban, üzerinde çalıştığı romanlardan **Kolıma Hikeyeleri'**ni **"Kolıma Mahkûmları, Bir Tatar Aydınının Sürgün Anıları"** adıyla Türkiye Türkçesiyle aktarma roman olarak ayrıca yayımlamıştır.

Hayrunisa Topçu tarafından 2009 yılında hazırlanan **Rızaeddin bin Fahreddin'in Ahmed**

Midhat Efendi Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme adlı yüksek lisans tezinde Rızaeddin bin Fehreddin'in Ahmed Midhat efendi hakkında yazdığı eser incelenmiştir. Çalışma Giriş-Metin İnceleme bölümlerinden oluşmaktadır. Metin bölümünde eserin çeviriyazısı verilmiş, Türkiye Türkçesine aktarılmamıştır. Yazarın Türkiye'de fazla tanınmadığından bahsedilerek yazar hakkında İnceleme bölümünde detaylı bir bilgiye yer verilmiştir. Metinlerin özetleri de yapılarak inceleme kısmına geçilmiştir. Burada eserin dil ve üslubu da incelenmiştir. Çalışma değerlendirme, sonuç ve kaynakça bölümüyle bitirilmiştir.

Tatar Edebiyatı hakkında yapılan bir diğer çalışmada halk bilimi alanında Mustafa Gültekin tarafından 2010 yılında hazırlanmış olan **Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma** adlı doktora tezidir. Bu çalışmada Tatar masalları şekil, yapı, içerik ve işlev özellikleri açısından incelenmiştir. Çalışmanın Giriş bölümünde Tatarlar ve Tatar halk masalları ile ilgili bilgiler verildikten sonra birinci bölüm başlığı altında Türk dünyasında masal kavramı ve Tatar masalları üzerinde durulmuş; ikinci bölümde Tatar masallarının tipleri ve olay örgüsü hakkında bilgi verilmiş; üçüncü bölümde Tatar masallarının motif yapısı incelenmiş ve ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde Tatar masallarında kullanılan formeller hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç, Kaynakça ve Dizin bölümlerinin sonunda son olarak çalışmada incelemeye esas alınan metinler çeviriyazı ve Türkiye Türkçesine aktarımlarıyla verilmiştir.

Musa Carullah Bigiyef'in Dîvân-ı Hâfız İsimli Eserinin Kelime Hazinesi Bakımından İncelenmesi adlı yüksek lisans çalışması Ömer Küçükmehtemoğlu tarafından 2010 yılında tamamlanmıştır. Çalışmada, Bigiyef tarafından Şirazlı Hâfız'ın şiirlerinin şerh edildiği Dîvân-ı Hâfız'ın kelime hazinesi tespit edilmiştir. Bu kelime varlığından hareketle Kazan edebî Türkçesinin Osmanlı Türkçesine yakınlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda Kazan'da basılmış bir eserin İstanbul'da çok rahat bir şekilde okunduğu ve anlaşıldığı ortaya konulmuştur. Tezin giriş bölümünde Musa Carullah ve eseri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Arap harfli metin Latin harflerine transkribe edilmiştir. İkinci bölümde Tatar Türkçesi ile yazılmış bölümler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Üçüncü bölümde Dîvân-ı Hâfız'ın kelime hazinesi ile Osmanlı Türkçesinin kelime hazinesi karşılaştırılmıştır.

Bir Tatar Yazarı Garif Ahunov'un "Gomér Yulu" Adlı Romanı Üzerinde Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizin) adlı yüksek lisans tezi Şirin Aksoy tarafından 2011 yılında tamamlanmıştır.

Gerek edebiyatçı ve gerekse de devlet adamı olarak halkına doğru ve iyiyi telkin etmeyi amaç edinen Garif Ahunov, daima halkının menfaati için çalışmıştır. Romanın merkezinde ideal insan bulunmaktadır. Bu ideal insan dürüstlüğü, fedakârlığı ve çalışkanlığıyla olumsuzluklarla mücadele eder. Aksoy, çalışmasını Giriş, Metin, Dizin ve Sonuç olmak üzere dört bölümden oluşturmuştur. Giriş bölümünde öncelikle yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri üzerinde durularak XX. yüzyıl Tatar edebiyatının panoraması çizilmeye çalışılmıştır. Ardından ele alınan metnin dil incelemesi yapılmıştır. Metin bölümünde romanın transkripsiyon ve Türkiye Türkçesine aktarılması verilmiştir. Dizin bölümünde metnin her bir sözü madde başı yapılmıştır. Sonuç kısmında dil incelemesinin sonuçları değerlendirilmiştir.

Sibgat Hekim'in Şiirleri Giriş-Metin-Dizin'den oluşan bir diğer çalışma dayüksek lisans tezi olarak Ülkü Polat tarafından 2011 yılında hazırlanmıştır. 1449 sayfa gibi oldukça hacimli olan bu çalışmanın Giriş kısmında şair hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra 1905 ve sonrası Tatar edebiyatının durumu kısaca anlatılmış, arkasından şairin biyografisi ile birlikte sanat yönü ve eserleri hakkında geniş bir bilgiye yer verilmiştir. Yine Giriş bölümünün altında şairin şiirlerinin çalışmada verilmiş tarzı ve dizini hakkında bilgiler verilmiştir. Metin bölümünde ise şiirler hem Tatar Türkçesiyle çeviriyazı olarak hem Türkiye Türkçesine aktarılmış şekilleriyle verilmiştir. Dizin kısmında ise şiirlerde geçen kelimelerin anlamları ve geçtiği yerler belirtilmiştir. Çalışma bir sonuç bölümüyle bitmiştir.

Tatar Şairi Zölfet'in Şiirleri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Giriş, Metin, Dizin) adlıyüksek lisans tezi Seher Memiş tarafından 2012 yılında hazırlanmıştır. Çalışma Giriş, Metin, Dizin, Sonuç ve Kaynaklar olmak üzere beş bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde çağdaş Tatar edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Zölfet'in hayatı, şiirlerinde kullandığı dil ve konular

hakkında bilgiler verildikten sonra Metin bölümüne geçilmiş, burada “İki Orman Arası” adlı şiir kitabındaki şiirler çeviriyazısı ile verilmiştir. Arkasından metinlerin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Dizin bölümünde ise şiirlerde geçen bütün kelimelerin dizini verilmiştir.

Serap Karakılıç Akı, **Aliasgar Kemal’in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup**, adlı doktora tezini 2013 yılında tamamlamıştır. Bu çalışmada, Tatar edebiyatının önemli isimlerinden ve modern Tatar tiyatrosunun kurucusu Aliasgar Kemal’in tiyatro metinlerinin dil ve üslup hususiyetlerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Tez, Giriş, Aliasgar Kemal’in Hayatı ve Eserleri, İnceleme, Sonuç, Kaynakça, Sözlük ve Metin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tiyatro hakkında genel bilgiler verildikten sonra, yazarın yetiştiği kültürel ve edebî çevre ana hatları ile değerlendirilmiştir. Aliasgar Kemal’in Hayatı ve Eserleri başlığını taşıyan I. Bölüm’de yazarın tüm yaşamı ve eserleri müstakil başlıklar altında değerlendirilmiştir. Tezin II. Bölüm’ü, yazarın piyeslerinin dil ve üslup hususiyetleri bakımından değerlendirildiği İnceleme bölümüdür. Bu bölüm, İmla ve Dil Hususiyetleri, Kelime Dünyası, Cümle ve Anlatım Teknikleri ana başlıklarını taşımaktadır. Bu bölümlerin her birinde, incelemede tespit edilen yazara özgü kullanımlar ve farklılıklara dikkat çekilmiştir. Yapılan inceleme ve elde edilen tespitlerin toplu bir biçimde değerlendirildiği Sonuç ve metinlerin transkripsiyonlu biçimlerinin verildiği Metin bölümünden sonra, metinlerin anlaşılmasında yardımcı olacak bir Sözlük bulunmaktadır. Metinler Aliasgar Kemal’in seçilen yirmi tiyatro eserine dayanmaktadır. Bu metinlerin Türkiye Türkçesine aktarmaları yapılmamıştır.

Tatar Yazarı Telgat Galiullin’in Tevbe Adlı Romanı Üzerinde Bir Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizin) adlı yüksek lisans tezi 2013 yılında Erman Aydoğanlar tarafından hazırlanmıştır. Tezin inceleme konusunu yaşayan Tatar yazarlarından “halk yazarı” olarak da nitelendirilen Telgat Galiullin’in “Tevbe” adlı romanı oluşturmuştur. Bu roman 1997 yılında kaleme alınmıştır. Çalışmanın çatısı giriş, metin ve dizin olmak üzere üç başlıkta inşa edilmiştir. Giriş bölümünde genel bilgilerin ardından yazarın hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulmuş ardından eser ile ilgili bilgiler verilmiştir. Metin kısmında önce metnin Latin harfleriyle transkripsiyonu ardından Türkiye Türkçesine aktarılması yapılmıştır. Dizin bölümünde ise eserin bir gramatikal dizini oluşturulmuştur.

2.2. Tatar Edebiyatından Türkiye Türkçesine Yapılmış ve Yayımlanmış Aktarmalar:

Abdullah Tukay’ın şiirleri, İnceleme-Metin Aktarma, adlı çalışma Fatma Özkan tarafından 1994 yılında yayımlanmıştır. Özkan’ın bu çalışması, 1992 yılında Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanmış olduğu doktora tezine dayanmaktadır. Giriş bölümü, Kazan Türkleri ve Abdullah Tukay’ın hayatı ve eserlerine ayrılmıştır. Birinci bölümde Abdullah Tukay’ın şiirlerinin muhteva hususiyetleri, ikinci bölümde Abdullah Tukay’ın şiirlerinin, dil, üslup ve şekil bakımından incelenmesi üzerinde durulmuştur. Ardından Tukay’ın şiirlerinin Latin alfabesi ile transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılması yapılmıştır. Bu eser, Türkiye’de Tukay üzerine hazırlanmış en kapsamlı çalışmadır. Tukay, henüz 27 yaşında iken vefat etmesine rağmen Tatar şiirinin en büyük ustalarından kabul edilmektedir. O, Tatar Türklerinin bayrak şairidir.

Yurt Konulu Tatar Cırları (Giriş-Metin-Aktarma-Dizin) adlı çalışma Erdal Şahin tarafından 1999 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışma 1997 yılında Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde yapılmış olan **Yurt Konulu Tatar Şarkıları (Metin-Çeviri-Dizin)** adlı yüksek lisans tezine dayanılarak hazırlanmıştır. Çalışmada genel bilgilerin verildiği giriş bölümü üç kısımdan oluşturulmuştur. Çalışmanın esasını oluşturan metin-aktarma kısmı çalışmanın en hacimli bölümüdür. Uzun Halk Cırları, Kısa Halk Cırları ve Edebî Cırlar olmak üzere üç başlık altında sıralanan metinlerin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılması bu kısımda bulunmaktadır. Sonuç bölümünün ardından Dizin bölümü gelmektedir. Çalışmanın en sonuna Özel isimler Dizini eklenmiştir.

Kıpçak grubu Türk yazı dilleri üzerindeki çalışmalarıyla tanınan Mustafa Öner, 2005 yılında **Tatar Manileri** isimli bir çalışma yayımlamıştır. Bu çalışmada seçilmiş 500 Tatar manisinin Latin alfabesine transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılması bulunmaktadır. Maniler, Tataristan Bilimler Akademisinin yayımladığı **Tatar Halk İcadı** dizisi altında Prof. Dr. İlbarris Nadirov tarafından hazırlanan **“Kıska Cırlar (Dürtyullıklar)”** adlı kitap içindeki 5630

mani arasından seçilmiştir. Nadirov'un eseri, Tatar manileri alanında var olan en geniş külliyat olarak kabul edilmektedir. Öner'in çalışmasının başında kısa da olsa metni oluşturan manilere dayanılarak bir dil incelemesi yapılmıştır. Ardından maniler, transkripsiyon ve aktarma olarak karşılıklı sıralanmıştır. Çalışmanın sonuna da sözlük eklenmiştir.

Mustafa S. Kaçalın'ın çevirdiği **Kazan Tatar Manileri**, Ignacz Kunos tarafından 1915-1918 yılları arasında savaş tutsaklarının bulunduğu kamplardan yapılan derlemelerdir. Bu derlemeleri yayıma hazırlayan kişi ise Zsuzsa Kakuk'tur. 212 yaprakten oluşan el yazmaları, her yaprakta Türkçe ve Macarca çevirileri ile birlikte üç Tatar manisini içermektedir. Bütün malzeme 635 şiiri kapsamaktadır. Çalışmanın sonunda hacimli bir notlar bölümü yer almaktadır.

Son yıllarda Kazan Tatar edebiyatından Türkiye Türkçesine çeviriler, aktarmalar yapan bir diğer önemli isim olarak Fatih Kutlu'yu görüyoruz. Türkiye'de yetişmiş, Tataristan'da Tatar Dili ve Edebiyatı okumuş ve böylelikle Tatar edebiyatına vakıf bir araştırmacı olarak ilk aktarma denemesini 2005 yılında seçme hikâyelerden oluşan **Vasiyet** adlı yayımla yapmıştır. Aktarılan bu eser Emirhan Yeniki'nin **Eytilmegen Vasiyet** adlı eseridir. Ardından Türkiye Türkçesine aktardığı veya kendi ifadesiyle çevirdiği eserlerin sayısının hızla arttığı görülmektedir. Bunlar arasında son dönem Tatar edebiyatının en büyük yazarlarından Ayaz Gıyalev'in **Bir Avuç Toprak (Öç Arşın Cır), Cuma Günü, Akşam...(Comga Kön Kiç Bélen...)** isimli iki eserini görüyoruz. Gıyalev'in bu eserleri, ona Tataristan'ın en büyük sanat ve edebiyat ödülü kabul edilen "Gabdulla Tukay Ödülü"nü kazandıran eserlerdir. Çevirmenin de dostluk kurduğu Ayaz Gıyalev, Stalin döneminde Sovyet ideolojisine karşı çıkmış ve bu nedenle hüküm giymiş bir yazar olarak 2002 yılında vefat etmiştir. Çevirmen Kutlu, Gıyalev'in bu eserlerini Türkiye Türkçesine çevirerek onun vasiyetini yerine getirmenin mutluluğunu taşıdığını belirtmektedir. Kutlu, **Bir Avuç Toprak** adlı çevirisi ile Avrasya Yazarlar Birliği 2012 Türk Lehçeleri'nden En İyi Roman Çevirisi Ödülü'nü almıştır. Fatih Kutlu'nun son çevirilerinden biri de 2013 yılında yayımladığı **Sessiz Kuray, Çağdaş Tatar Edebiyatından Seçmeler** adlı yayımdır. Bu çalışmada Tatar edebiyatının önde gelen yazarlarından seçilen on iki adet Tatar hikâyesinin çevirisi bulunmaktadır.

Renad Muhammedi'nin **Sırat Köprüsü (Sırat Küpiri)** adlı eseri de Mustafa Öner tarafından çevirisi yapılarak 1993 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınlarından çıkmıştır. Sultan Galiyev'in hayatının anlatıldığı bu eserde dönemin Tatar bağımsızlık mücadelesi de anlatılmaktadır.

Bu eserden sonra Mustafa Öner, yine Renad Muhammedi'nin 1990-1995 parlamento hatıralarını anlattığı **Rusya'da Demokrasi** adlı eserin çevirisini yapmıştır. Bu eserde Renad Muhammedi 1989 sonrasındaki Rusya'daki demokratikleşme sürecini ve 1995 yılına kadar yaşananları anlatmaktadır. Bu eser de 1996 yılında Ötügen yayınları arasından çıkmıştır.

Bunlardan başka son yayın olarak Birsnel Oruç Aslan ve Yusuf Özçoban tarafından yayınlanan **Tukay'a Geliş Şiirler** kitabını görmekteyiz. Bu eser **Min Tukay'ga Kilem** adlı eserde yer alan şiirlerin Türkiye Türkçesine aktarılmasıyla oluşmuş bir antoloji eseridir. Eserde Tukay'ın ölümünden sonra değişik şairlerce onun konu edildiği şiirler toplanmıştır. Bu eserin orijinali 1996 yılında Kazan'da Gölzade Beyremova tarafından yayınlanmış olup çevirisi de Kömen Yayınları arasından Mayıs 2014'de çıkmıştır.

Sonuç

Bugüne kadar Tatar dili ve edebiyatı üzerinde yapılan çalışmalara baktığımızda bunların çoğunun dil incelemesi, çok az bir kısmının edebiyat incelemesi amacıyla yapıldığını görürüz. Ayrıca bu tezlerin birkaç üniversite kapsamında yaptırıldığı da gözlerden kaçmamaktadır. Bu üniversitelerin başında Ege Üniversitesi, Gazi Üniversitesi gelmektedir. Bu üniversitelerin dışında Celal Bayar Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesinde de Tatar dili ve edebiyatı ile ilgili tezler de yapılmış ve yaptırılmaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmaların danışmanları da genellikle aynı isimler olmaktadır.

Çalışmamızın sonunda görmüş bulunmaktayız ki, Tatar dili ve edebiyatı bu alanda çalışma yapanlarca akademik düzeyde iyi bir şekilde tanınmasına ve tanıtılmasına rağmen Türk

halkına bir Batı Edebiyatı, bir Dünya klâsikleri gibi tanıtılmakta yetersiz kalmıştır. Elverir ki, Tatar edebiyatının Kerim Tinçurin, Fatih Kerimi, Fatih Emirhan, Muhammed Mehdiyev, Kavi Necmi, Sacide Söleymanova, Ferit Yahin gibi 20. yüzyılda eserler vermiş olan önemli isimleri de Türkiye’de dünya klâsiklerinin önde gelen isimlerinin eserlerinin okunduğu gibi okunabilsin... Ayrıca bu isimler üzerinde araştırmaların da yapılması gerekmektedir. Bu sebeple Tatar edebiyatından Türkçeye pek çok eserin hızla aktarılması, basımının yapılması ve okurla buluşturulması gerekmektedir.

Son olarak da Türkiye’de Tatar dili ve edebiyatı üzerine yapılmış olan bu çalışmalara karşılık, Tataristan’da Türk dili ve edebiyatı ile ilgili çalışmaların da ne ölçüde yapıldığının tespit edilerek ortaya konması gerekir. Türkiye’nin Tatar dili ve edebiyatını tanıma noktasında göstermiş olduğu gayretin Tatar yazar ve araştırmacılar tarafından da gösterilmesi gerektiği; yapılacak olan bu çalışmalar sonucunda Türk dünyası içinde dil, edebiyat ve kültürel bağların ancak bu yolla kuvvetleneceği kanısındayız.

Kaynakça:

AKCA, Göksel (2000), **Tılsımlı Ekiyetler (Sihirli Hikâyeler) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Şekil Bilgisi Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü, Sosyal Bilimler Ens., Ankara.

AKSOY, Şirin (2011), **Bir Tatar Yazarı Garif Ahunov’un “Gomér Yulu” Adlı Romanı Üzerinde Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizin)**,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

AYDOĞANLAR, Erman (2013), **Tatar Yazarı Telgat Galiullin’in Tevbe Adlı Romanı Üzerinde Bir Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

DURŞUN, Huri (2001), **Hayvanlar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesi’nin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü, Sosyal Bilimler Ens., Ankara.

ERİŞ SOYTÜRK, Fatma (2006), **Mecit Gafuri’nin Şiirleri (Giriş-Metin-Dizin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

GIYLECEV, Ayaz (2008), **Bir Avuç Toprak**, Tatar Edebiyatı, Çeviren: Fatih Kutlu, Sütun Yayınları, Ankara. (1., 2. baskı 2008, 3. baskı 2011 Sütun Yayınları, 4. baskı 2013 Bengü Yayınları)

GIYLECEV, Ayaz (2013), **Cuma Günü, Akşam ...**, Çeviren: Fatih Kutlu, Bengü Yayınları, Ankara.

GÜLSÜN, Arife (2006), **Ayaz İshaki’nin İki Hikâyesinde Söz Varlığı, “İké Yöz Yıldan Soñ İnıraz” ve “Zindan” (Giriş Metin Dizin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

GÜLTEKİN, Mustafa (2010), **Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

KAP, Gülsemin (2004), **Şefkat (Transkripsiyon, Aktarma, Metin Grameri, Sözlük)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Ü, Sosyal Bilimler Ens., Sakarya.

KARAKILIÇ AKI, Serap (2013), **Aliasgar Kemal’in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Ü, Sosyal Bilimler Ens., Ankara.

KARTALCIK, Vedat (2008), **Şerif Kemal’in Romanları “Akçarlıklar” Ve “Tañ Atkanda” Üzerine Dil İncelemesi Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

Kazan Tatar Manileri (2013), Derleyen: Ignacz Kunos, yayımlayan: Zsuzsa Kakuk, çeviren: Mustafa S. Kaçalın, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KÖSE, Ayhan (2007), **Rinat Muhammedi'nin Kéneri Çitlék Koşu Romanının Çevriyazısı Ve Sıfat-Fiil Merkezli, Tatar Türkçesi'nin Dil Özellikleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Ü, Sosyal Bilimler Ens., Manisa.

KUTLU, Fatih-Hamza ERSOY-Nadir T. ARSLAN (Çevirenler) (2005), **Vasiyet**, Türk Klasikleri Serisi, Zambak Yayınları, İzmir.

KUTLU, Fatih (Çeviren) (2013), **Sessiz Kuray, Çağdaş Tatar Edebiyatından Seçmeler**, Tatar Edebiyatı, Bengü Yayınları, Ankara.

KÜÇÜKMEHMETOĞLU, Ömer (2010), **Musa Carullah Bigiyef'in Dîvân-ı Hâfız İsimli Eserinin Kelime Hazinesi Bakımından İncelenmesi** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü, Sosyal Bilimler Ens., Ankara.

MEMİŞ, Seher (2012), **Tatar Şairi Zölfet'in Şiirleri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Giriş, Metin, Dizin)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

MUHAMMEDİ, Renad(1993), **Sırat Köprüsü Sultan Galiyev**, Türkçeye aktaran, Mustafa Öner, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. Nu: 109, İstanbul

MUHAMMEDİ, Renad (Çev. Mustafa Öner) (1996), **Rusya'da Demokrasi**, Ötügen Neşriyat

ORUÇ ASLAN, Birsal, ÖZÇOBAN Yusuf (2014), **Tukay'a Geliş Şiirler**, Kömen Yayınları: 117, Konya

ÖNER, Mustafa (1990), **Abdullah Tukay'ın Şiirleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

ÖNER, Mustafa (2005), **Tatar Manileri**, Kum Saati Yayınları, İstanbul.

ÖZÇOBAN, Yusuf (2008), **İbrahim Salahov'un "Kolıma İkiyele" Ve "Kükçetav Dalalarında" Adlı Romanları (İnceleme-Metin-Sözlük Ve Dizin)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Ü, Sosyal Bilimler Ens., Balıkesir.

ÖZKAN, Fatma (1994), **Abdullah Tukay'ın Şiirleri, İnceleme-Metin-Aktarma**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

ÖZMEN, Özlem (2006), **Alimcan İbrahim'in Kazak Kızı Romanında Söz Varlığı (GirişMetin-Dizin)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

POLAT, Ülkü (2011), **Sibgat Hekim'in Şiirleri Giriş-Metin-Dizin**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü. Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

SALAHOV, İbrahim (2013), **Kolıma Mahkûmları, Bir Tatar Aydınının Sürgün Anıları**, Aktaran: Yusuf Özçoban, Kömen Yayınları, Konya.

ŞAHİN, Erdal (1999), **Yurt Konulu Tatar Cırları (Giriş-Metin-Aktarma-Dizin)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ŞİRİN, Hatice (1998), **Hesen Tufan'ın Şiirleri, Giriş-Metin-Sözlük**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Ü, Sosyal Bilimler Ens., İzmir.

TURHAN ARSLAN, Selda (2006), **Tatar Türkçesi, Remzi Veliyev - Facıga (İncelemeMetin-Sözlük)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Ü, Sosyal Bilimler Ens., Elazığ.

TOPÇU, Hayrunisa (2009), **Rızaeddin bin Fahreddin'in Ahmed Midhat Efendi Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni. Sosyal Bilimler Ens., Ankara.

USLU, Ayşen (2004), **Tatar Edebiyatında Modern Hikâye ve Roman (XIX. Yüzyıl Sonları XX. Yüzyıl Başları)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üni. Sosyal Bilimler Ens., İzmir.